

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος Ὁγδοὺς

Συνδρομὴ ἑτησίαι: Ἐν Ἑλλάδι φρ. 10, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20. — Αἱ συνδρομαὶ ἄρξονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἐκαστοῦ ἔτους καὶ εἶνε ἑτήσιαι. — Γραφεῖον τῆς Διευθύνσεως: Ὁδὸς Σταδίου, 6.

2 Σεπτεμβρίου 1879

Πανομοίωτον τῆς ὑπογραφῆς τοῦ
ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΟΥΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΟΥ

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

Ἐν τῷ βίῳ τῶν ἔθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν νεαζόντων, πολὺ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα τῆς ἐξακριβώσεως τοῦ σημείου πολιτισμοῦ, εἰς ὃ ἔφθασαν ἐν ὠρισμένη στιγμή, φαίνεται ἡμῖν ἡ ἐξέτασις τῆς διευθύνσεως καθ' ἣν ταῦτα βαδίζουσιν. Ἄν ἐξ αὐτῆς προκύπτῃ ὅτι βαίνει ἡ Ἑλλάς ἐπὶ τὰ πρόσω κατ' εὐθεῖαν ἀπαρέγκλιτον γραμμῆν, δὲν πρέπει ν' ἀχθώμεθα ὑπὲρ τὸ μέτρον οὔτε διὰ τὴν βραδύτητα τῆς πορείας, οὔτε διὰ τὸ χωρίζον ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἄλλων ἔθνῶν διάστημα, ὅσον μέγα καὶ ἂν ἀπομένῃ. Καὶ ὑπὸ μὲν τὴν ὕλικὴν ἐποψὴν ἢ πρόδοος τῆς χώρας τχύτης, καίτοι οὐχὶ ἴσως ἀνάλογος τῆς ἀγχινόιας τῆς φυλῆς καὶ τῆς διακρινούσης τὸν αἰῶνα πυρετώδους δραστηριότητος, εἶναι τοῦλάχιστον ἀναμφισβήτητος καὶ προφανῆς εἰς τὸν ἐγκύπτοντα ἐφ' οἴουδῆποτε στατιστικοῦ πίνακος ἢ ἀπλῶς στρέφοντα περὶ ἑαυτὸν τοὺς ὀφθαλμούς. Ἄν ὅμως ἐξετάσωμεν καὶ τὴν σήμερον διανοητικὴν ἡμῶν κατάστασιν, οὐχὶ ἐν συγκρίσει πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη, ὅπερ ἤθελεν εἶναι ἄδικον, ἀλλὰ πρὸς ἡμᾶς αὐτοὺς κατὰ τὰς τελευταίας δεκαετηρίδας, ἡ ἀπάντησις δὲν εἶναι ἐπίσης εὐχερῆς. Παράτολμον ἴσως ἤθελεν εἶναι τὸ ν' ἀποφανθῇ τις ἀνεπιφυλάκτως ὅτι ἐν συνόλῳ δὲν προώδευσε τὸ ἔθνος καὶ πνευματικῶς· ἀλλ' ἐνῶ ἡ ὕλικὴ πρόδοος εἶναι ψηλαφητῇ, ἡ διανοητικὴ ἐπὶ τὰ πρόσω κινήσεις αὐτοῦ ἀπομένει πολὺπλοκον ζήτημα· τὸ δὲ ζήτημα τοῦτο παρίσταται ὑπὸ ὄντως ἀποθαρρυντικῆν φάσιν, δσάκις ὅπως ἴσως ἐξέχων τις ἀνὴρ ἀποχωρίζεται ἡμῶν ἀνεπιστρεπτεῖ. Ὅτε εἶδομεν ἀποκομιζόμενον τὸν Οἰκονόμον μάτῃν ἀνεζητήσαμεν τὸν ἀντάξιον αὐτοῦ μεταξὺ τῶν ἐπιζώντων βρασοφόρων, καὶ ἀποχαιρετῶντες τὸν Ἀσώπιον δὲν ἐβλέπομεν τὸν δυνάμενον νὰ συγκριθῇ πρὸς τὸν διδάσκαλον ἐκείνον, ἂν οὐχὶ δι' ἄλλο, διὰ τὴν ἀρχαϊκὴν τοῦ-

λάχιστον εἰς τὰ γράμματα ἀφοσίωσιν καὶ τὴν χαλκέντερον φιλοπονίαν. Εἰς οὐδένα ἐκληροδότησεν ἀποθνήσκων τὴν πυρίνην γλώσσάν του ὁ Φαρμακίδης, οὐδ' ἀνευρίσκομεν μεταξὺ τοῦ σήμερον τῶν σήμερον δημοσιογραφούντων τὸν ἰσόπαλον τοῦ Λεβίδου. Τοῦ φαινομένου τούτου δὲν ἐπιχειροῦμεν ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐξήγησιν· ἀλλ' ἂν ἐξαίρεσωμεν τοὺς φρονούντας ὅτι ἡ φιλοτιμία ἐπιβάλλει αὐτοῖς νὰ λέγωνται κατ' οὐδὲν κατώτεροι τῶν ἀποθνήσκόντων δημοτέχνων, ἡ πραγματικότης αὐτοῦ ἐκδηλοῦται εἰς τὰ ὄμματα πάντων καὶ βαρύτερον καθιστᾷ παντὸς χωρισμοῦ τὸ πένθος. Τὰ λοιπὰ ἔθνη προπέμποντα τοὺς καταβαίνοντας εἰς τὸν τάφον διακεκριμένους ἄνδρας, θρηνοῦσιν ἐπ' αὐτοῖς κατεχόμενοι πρὸ πάντων ὑπὸ αἰσθήματος εὐγνώμονος συμπαθείας, εἰς δὲ τὸ ἡμέτερον πένθος πρωταγωνισεῖ τὸ αἰσθημα τῆς ἡμετέρας ζημίας καὶ τοῦ κενοῦ τὸ ὅποιον ἀφίνει ὁ ἀπελθών. Στερούμενοι χρῆσιμου ἀνδρὸς θρηνοῦμεν ὡς τέκνα οὐ μόνον ἀπορφανισθέντα, ἀλλὰ καὶ ἀνίκανα νὰ ἐπαρκέσωσιν εἰς ἑαυτά. Σήμερον δὲ ὅτε ἀπέθανεν ὁ Βαλαωρίτης καὶ ἐσιώπησεν ὁ Παράσχος, καταγιγνώμενος εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ποιητικοῦ αὐτοῦ ἀπολογισμοῦ, μάτῃν ζητοῦμεν τίνα ἄλλον δυνάμεθα, μεθ' ὧσιν δήποτε συγκαταβάσεως, ν' ἀναγορεύσωμεν ποιητήν.

*
Ἄλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ Βαλαωρίτης δύναται ἄρα νὰ ὀνομασθῇ ἐθνικὸς ποιητὴς τῆς παρούσης γενεᾶς; Γνωστὴ εἶναι ἡ πρὸς τὸ ἄσμα τοῦ Λευκαδίου ἐξαιρετικὴ ἡμῶν συμπάθεια, ἀλλὰ καὶ ἡ περὶ συγχρόνου ἑλληνικῆς ποιήσεως γνώμη. Ἄν ἐνομίζομεν ὑπάρχουσιν ἀσυμβίβαστον ἀντίθεσιν μεταξὺ αὐτῶν, προθύμως καὶ ἀδιστακτικῶς ἠθέλομεν θυσιάσει, καὶ μάλιστα σήμερον, τὰς καλλιλογικὰς ἡμῶν πεποιθήσεις εἰς τὸν ἀνεπιφύλακτον πρὸς τὸν ἄνδρα θαυμασμόν. Τὸν νεόσκαπτον ὅμως τάφον τοῦ Βαλαωρίτου δὲν νομίζομεν βωμὸν κατάλληλον πρὸς τέλεσιν τοιαύτης θυσίας, ἀφοῦ τὰς πεποιθήσεις ἡμῶν ταύτας συνεμερίζετο ἀκεῖνός. «Εἶναι βέβαιον, εἶναι ἀνναντίρρητον ὅτι ὁ ποιητὴς πρέπει ὄχι μόνον νὰ «ἐπλάσθῃ ὑπὸ τῆς φύσεως τοιοῦτος, ἀλλὰ καὶ «νὰ ζῆ ἐν μέσῳ ἀτμοσφαιρας δυναμένης ν' ἀναπτύξῃ τὸν σπῶρον, ὃν φέρει ἐν τῇ καρδίᾳ του». Ταῦτα ἔγραφεν ἡμῖν πρὸ ἐνὸς ἔτους καὶ ἐπανέ-

λαβεν ἕκτοτε πολλάκις, θρηνῶν ἐπὶ τῇ τύχῃ τῆς καταδίκου εἰς μικρὰ ἔργα ἀτυχοῦς ταύτης γενεᾶς. Συγκρίνοντες πρὸς ἀλλήλους τοὺς δύο ἄνδρας, ὧν ἕστερηθήμεν σχεδὸν συγχρόνως, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι ὁ Βαλαωρίτης ὑπῆρξεν ἐθνικός ποιητής, ὡς ὁ Δελιγεωργῆς πολιτικός ἀνὴρ. Τί ἄλλο ὅμως κατέλιπεν ἡμῖν καὶ οὗτος, εἰ μὴ ζῶηρον αἶσθημα εὐγνωμοσύνης διὰ τοὺς ὑπερανθρώπους αὐτοῦ πρὸς ἀνθρώπων τῶν κοινοῦν ἀγῶνας, τὴν ἔναυλον μνήμην τῆς μοναδικῆς εὐγλωττίας του καὶ τὴν λυπηρὰν πεποίθησιν ὅτι, ζῶν ἐν ἄλλῃ χώρᾳ ἢ παρ' ἄλλῃ γενεᾷ, ἤθελε συνδοξασθῆ καὶ δι' ἔργων μετὰ τῆς πατρίδος; Εἰς ἀμφοτέρους τοὺς ἄνδρας τούτους ἐπεδαψίλευσεν ἡ φύσις τὰς θειοτέρας αὐτῆς παροχάς· ἀμφοτέροι ἀφωσιώθησαν εἰς τὴν ἀποστολὴν τῶν ἀποκλειστικῶς καὶ ὀλοφύχως μετ' ἐπιμονῆς καὶ αὐταπαρνήσεως ἀγαγούσης αὐτοὺς προῶως εἰς τὸν τάφον καὶ οὐδέτερος ἠδυνήθη ἀποθνήσκων νὰ ἐπιφωνήσῃ, ὡς ὁ Ῥωμαῖος: «*Exegi monumentum!*» Οὔτε ὁ πολιτικός ἀνὴρ κατώρθωσε νὰ στήσῃ τὴν σημαίαν του ἐπὶ μόνιμου προχώματος κατὰ τῆς ὀσημέραι ὀγκουμένης φαυλοκρατίας, οὔτε ὁ αἰοῖδὸς νὰ συμπυκνώσῃ εἰς ποιητικὸν ἔργον τοὺς πόθους καὶ τὰ δνειράτα γενεᾶς ἀμοιρούσης ἰδανικοῦ. Ἀλλ' ὁ μὲν ἠναγκάσθη νὰ κατατρίψῃ τὰς δυνάμεις του παλαίων κατὰ τῆς πλειονοψηφίας, ἣν παρεῖχον ἐπὶ εἴκοσιν ὄλα ἔτη εἰς τοὺς ἀντιπάλους του οἱ ἀνακρηξάντες αὐτὸν παμφηροὺς μεγάλου ἄνδρα τὴν ἐπιούσαν τοῦ θανάτου, ὁ δὲ μὴ εὐρίσκων ζῶην καὶ αἶσθημα περὶ ἐαυτὸν ν' ἀφιερῶσθαι προσόντα ἀληθοῦς ποιητοῦ εἰς ἔργα ἀρχαιοδύρου καὶ ταριχευτοῦ αἰσθημάτων, γλώσσης καὶ ἐθίμων, χθεσινῶν μὲν κατὰ τὴν χρονολογίαν, ἀλλ' ὑπὸ πᾶσαν ἄλλῃν ἔποψιν δυστυχῶς ἀπρηχαιωμένων. Ὁ σήμερον αἰὼν διακρίνεται τῶν πρὸ αὐτοῦ διὰ τὴν ἀπότομον καὶ οἰονεὶ θεατρικὴν μεταβολὴν τῆς κοινωνικῆς σκηνογραφίας. Πανταχοῦ ἡ ζῶσα γενεὰ διαφέρει τῶν πατέρων αὐτῆς πολὺ πλειότερον ἢ ἐκεῖνοι τῶν προπάππων· ὁ δὲ τοιοῦτος μετασχηματισμὸς εἶναι πρὸ πάντων ἐναργῆς ἐν Γαλλίᾳ καὶ παρ' ἡμῖν. Ὅσον ἀπέχει ὁ σήμερον Γαλάτης τῶν ἀλευροπᾶστων Μαρκεσιῶν τῆς ἐν Βερσαλλίαις αὐλῆς, ὧν ἐσαχάτογῆρά τινα λείψανα ζῶσιν εἰσέτι, τόσον καὶ ὁ συνταγματικός Ἕλλην τῶν ἀρματωλῶν τοῦ Ἀλήπασα καὶ τῶν κλεφτῶν τοῦ Ὀλύμπου. Μετὰ τῆς ἐνδυμασίας, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἐθίμων συνεμετεβλήθη ἐν τῇ Δύσει καὶ τῆς ποιήσεως τὸ ἰδανικόν. Ἐπιθυμητὸν καὶ εὐκατὸν ἦτο νὰ διατηρήσωμεν ἡμεῖς, οἱ μὴ συμπληρώσαντες τὴν ἐθνικὴν ἀποστολὴν, ζῶν καὶ ἀκμάζον τὸ ὑπὸ τοῦ Βαλαωρίτου ὑμνηθὲν, συμβιβάζοντες αὐτὸ κατὰ τὸ δυνατόν μετὰ τοῦ ἐξ ἀνάγκης εἰσαχθέντος ἐσπερίου ὀργανισμοῦ καὶ μεταμορφῶντες ὀλόκληρον τὴν λαχοῦσαν ἡμῖν χώραν εἰς εὐρύ

ὀλημέριον, ἀν οὐχὶ κλεφτῶν, ἐνόπλων τοῦλάχιστον γεωργῶν, ποιμένων, ἐργατῶν καὶ βιομηχάνων. Τοῦτο ὅμως δὲν ἐγένετο. Ἡ συμβουλὴ τοῦ Ζαλοκώσα «*Μὴ δεχθῆτε ἦθη γέα, ὁ ἀγῶν δὲν ἐπεράνηθ*» δὲν ἤχησεν εἰς ὄτα ἀκούοντων. Ἀντὶ καπετανάτων, δυναμένων νὰ ὀνομασθῶσιν ἀρχηγίων ἐθνοφυλακῆς, διηρέθη ἡ Ἑλλάς εἰς ἐκλογικὰς περιφερείας καὶ πᾶς Ἕλληνα, ἀντὶ νὰ προσθήσῃ εἰς τὸ βιοποριστικὸν αὐτοῦ ἐπάγγελμα, μέχρι συντελέσεως τοῦ ἔργου, τὸ τοῦ ἀμύσθου στρατιώτου, πρόσθεσε τὸ τοῦ μεταπράτου ἢ μεγαλεμπόρου ψήφον. «*Τὸ πολεμικὸν πνεῦμα τῆς φυλῆς ἐσθέσθη*», ἔγραφεν ἀδημονῶν ὁ ποιητὴς ἐν τῷ προλόγῳ τοῦ *Διάκου*, «*τὰ τέκνα*» τῶν διασημοτέρων ἀρματωλῶν μετεμορφώθησαν εἰς δικηγορίσκους. . . . συγκρίνων τοὺς ἀγῶνας ἐκείνων πρὸς τὴν νέκρωσιν καὶ τὴν ἀπάθειαν τῶν ἀμέσων αὐτῶν διαδόχων, καταλαμβάνομαι ὑπὸ ἀνεκφράστου ἀπελπισίας.» Τὴν ἀπληπισμένην ταύτην κραυγὴν ἀπέσπασεν ἐκ τῶν χειλέων τοῦ Βαλαωρίτου οὐ μόνον ἡ ὀδύνη τοῦ πατριώτου, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐγωῖσμός τοῦ ποιητοῦ, ἔχοντος ἀπαραίτητον ἀνάγκην ζῶντος ἰδανικοῦ καὶ μάτην ἀναζητοῦντος τοιοῦτον ἐν τῇ καρδίᾳ τῶν σήμερον Ἑλλήνων.

Ἡ λέξις *ιδανικόν*, ὡς πᾶσα ἄλλη ἥς ἐγένετο πολλὰ χρῆσις καὶ κατὰ χρῆσις, κατήντησε τοσοῦτον ἐλαστικὴ καὶ πολυσήμαντος, ὥστε στερεῖται πάσης σχεδὸν ἀκριβοῦς σημασίας. Ἀφίροντες κατὰ μέρος τὰ ἀφηρημένα φιλοσοφήματα, δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς ἰδανικὸν ἔθνος τινὸς ἐν ὀρισμένη ἐποχῇ, τὸν τύπον ἐκεῖνον πρὸς τὸν ὀποῖον πᾶς τις ἐπιθυμεῖ νὰ ὀμοιάσῃ. Ἰδανικὸν τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο ἡ ἁρμονικὴ ἔνωσις τοῦ ψυχικοῦ μετὰ τοῦ σωματικοῦ κάλλους, ἀκμαῖος νεανίας ἐλαύνων εἰς τὸ στάδιον νικηφόρον ἄρμα ἢ καθιστῶν προσεκτικὰ εἰς τοὺς λόγους του τὰ πλήθη· ἐν ἀνάγκῃ δὲ τοῦ ἰδανικοῦ τούτου δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐν μὲν τοῖς μυθικοῖς χρόνοις ὁ Ἀχιλλεύς, ἐν δὲ τῇ ἱστορίᾳ ὁ Ἀλκιβιάδης. Κατὰ τοὺς μέσους αἰῶνας πάντες ἐξήλευον τὴν τύχην τοῦ ἀζιωθέντος διὰ νηστεῶν καὶ δεήσεων ν' ἀντικρύσῃ τὴν «*ἐνδοξὸν ὀραιότητα τῆς Παραγίας*.» Ἐπὶ Δουδοβίκου τοῦ ἰδ' ἰδανικὸν τῶν Γάλλων ἦτο αὐτὸς ὁ βασιλεὺς, ἡ τοῦλάχιστον ἐπίσημος τὸ γένος εὐπατρίδης, φέρων βαρῦτιμα τρίχαπτα, διαπρέπων εἰς τὸ στρατοπέδον καὶ τὰς αὐλικὰς παρατάξεις καὶ ἀγαπώμενος ὑπὸ ἡγεμονίδος βασιλικοῦ αἵματος ἢ τοῦλάχιστον Δουκίσσης· κατὰ τοιοῦτον δὲ τύπον διεσσευάζοντο ὑπὸ τῶν ποιητῶν καὶ αὐτοὶ οἱ Ἀτρεῖδαι. Ἰδανικὸν τοῦ παρόντος αἰῶνος ἐν τῇ Δύσει εἶναι ἀνὴρ λαχὼν παρὰ τῆς τύχης πλοῦτου, κάλλους, γένους, εὐφυΐας, ἵππων, μεγαλοσταύρων καὶ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, κατώτερα αὐτοῦ εὐρίσκων πάντα ταῦτα

τα, χασμώμενος ἐν μέσῳ τῶν ἡδονῶν, ζῆτων νὰ καταβιάσῃ τὸν παράδεισον ἐπὶ τῆς γῆς, ἀνούσιον εὐρίσκων τὸν καμπανίτην καὶ τὰ φιλήματα τῆς καλλίστης ἐρωμένης, μὴ ἠξεύρων ὁ ἴδιος τί θέλει καὶ πρὸς στιγμιαίαν ἀνακούφισιν τῆς ἀνιάτου αὐτοῦ πλήξεως παραδιδόμενος ὅτε μὲν εἰς ὑπερφυσικά ὄνειρατα, ὅτε δὲ εἰς παντοίας τρέλλας. Τοῦ τοιοῦτου ἤδη παρακμάζοντος ἰδανικοῦ ὑμνητῆς καὶ ζῶσα προσωποποιήσις ἦτον ὁ Βύρων. Οὕτω καὶ ὁ βίος τοῦ κλέφτου ὑπῆρξεν ἐπὶ τρεῖς αἰῶνας καὶ ἦτο χθὲς ἀκόμη τὸ ἰδανικὸν τῆς τουρκοκρατουμένης φυλῆς. Οἱ στεναζόντες ὑπὸ τὴν μάστιγα τοῦ δεσπότητος ἐθαύμαζον, ἐζήλευον καὶ ἠύχοντο νὰ ὁμοιάσωσι τοὺς ζῶντας ἐλευθέρους, ἔστω καὶ ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῶν βουνῶν. Ἡ δημοτικὴ ἡμῶν ποίησις οὐδὲν ἄλλο εἶναι ἢ πιστὴ τοῦ αἰσθηματος τούτου ἐρμηνεία· ἡ δὲ ἀπαράμιλλος αὐτῆς ζωηρότης πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς τὸ ὅτι ὁ πόθος ἐλευθέρου βίου οὐ μόνον ἐνέμετο πᾶσαν τότε ἐλληρικὴν καρδίαν, ἀλλ' ἐνέμετο αὐτὴν ὀλοκλήρον, οὐδενὸς ἄλλου συνυπάρχοντος παρ' αὐτῆς, ἕνεκα τῆς νηπιώδους καταστάσεως τοῦ τότε πολιτισμοῦ. Ἡ ἐκ τῶν καθημερινῶν κακώσεων ἄσβεστος δίψα ἐκδικήσεως καὶ ἡ ἄγνοια τῶν ἠθικῶν καὶ ὑλικῶν ἀπολαύσεων τῆς εὐζωίας, παρὶστα τὸ ἐπάγγελμα τοῦ κλέφτου οὐ μόνον ὡς καθῆκον πρὸς τὴν πατρίδα, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ καθ' ἑαυτὸ ὡς τὸ ποθεινότερον τῶν ἐπαγγελμάτων. Οὐδόλως ἀμφισβάλloμεν ὅτι πολλοὶ ὑπάρχουσι καὶ σήμερον οἱ πρόθυμοι νὰ θυσιάσωσιν ὑπὲρ πατρίδος τὴν ζωὴν, οὐχὶ ὅμως, νομιζόμεν, καὶ νὰ διέλθωσιν αὐτὴν ἐπὶ τῶν ὁρέων, θεωροῦντες ὡς ἄκρον ἄωτον τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας τὰ χρυσὰ ὄπλα, τὰ ὄπτα ἀρνία, τὰ αἰμостаγῆ λάφυρα ἢ τὴν ἀποκοπὴν τῆς κεφαλῆς ἀθλίου τινὸς Ἄγᾶ. Ὁ ἔρωσ τῆς ἐλευθέρως ὑπάρξεως καὶ τὸ μῖσος τοῦ Ἀγαρηνοῦ, ἅτινα ἦσαν πρὶν ἰδανικὸν κατῆντησαν σήμερον ἀπλοῦν καθῆκον, καὶ ὡς τοιοῦτον ἀνεπαρκὲς τῇ ποιήσει. Πρέπει δὲ καὶ νὰ παρατηρήσωμεν ὅτι ἡ στέρησις ἀγαθοῦ τινος συντείνει εἴπερ πᾶν ἄλλο εἰς τὴν πλήρη αὐτοῦ ἐκτίμησιν καὶ κορύφωσιν τοῦ πόθου. Πρὶν ἢ ποιῆσῃ ὁ Τάσσοσ τὴν ἐν τῇ ἐποποιίᾳ του ἀμίμητον ἐκείνην περιγραφὴν τῆς ἀνυδρίας, τῶν βασάνων τῆς δίψης καὶ τῶν ὀπτασιῶν παχυχλόων λειμῶνων καὶ καταλειβομένων χειμάρρων, ὑφ' ὧν κατείχοντο ἐν μέσῳ τῆς φλεγούσης ἐρήμου οἱ σταυροφόροι, λέγεται ὅτι ἀπειχεν ὕδατος ἐπὶ πέντε ἡμέρας. Ἄν ἦτο ὁ Τάνταλος ποιητῆς καὶ ἔγραφεν ὕμνον εἰς τὸ ὕδωρ πιστεύομεν ὅτι καὶ τὸν Τάσσοσ καὶ τὸν Πίνδαρον αὐτὸν ἤθελεν ὑπερβῆ. Τοιοῦτοι Τάνταλοι ἦσαν οἱ ἀπὸ τῆς δούλης πεδιάδος βλέποντες πλανωμένην ἐπὶ τῶν βάχεων τοῦ Πίνδου καὶ Ὀλύμπου ἐν χρυσοῖς ὄπλοις τὴν ἐλευθερίαν. Οὐδὲ σήμερον βεβαίως εἶναι ὁ κλέφτης ἀνούσιος

καὶ πληκτικὸς ἦρωσ, ἀλλ' ἀπὸ ποιητικοῦ, ἦτοι ζῶντος ἐν τῇ καρδίᾳ ὀλοκλήρου λαοῦ, κατῆντησεν ἀπλῶς ῥωμαντικός. Πρὸς κατανόησιν δὲ τῆς ἐπελθούσης διαφορᾶς τοῦτο μόνον λέγομεν, ὅτι πρὶν μὲν πᾶσα κόρη ὤνειρεύετο καλλίκομόν τινα Ζῆδρον ἢ Ἀμπελογιάννην ὡς σύντροφον ὀλοκλήρου τοῦ βίου, σήμερον δὲ μόνον εὐρωπαϊζουσά τις καὶ εὐφάνταστος ἀναγνώστρια τῶν «Μνημοσύνων» δύναται νὰ ἐπιθυμήσῃ αὐτὸν ὡς. . . ὄνειρον μιᾶς νυκτός. Ἀλλὰ καὶ αὐτὴ ἢ ἀποστολὴ τῶν δύο γενεῶν φαίνεται ὅλως διάφορος. Οἱ πατέρες ἡμῶν εἶχον ἔργον νὰ δώσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐλευθερίαν, ἡμεῖς δὲ θεωροῦμεν ἡμέτερον ν' ἀσφαλίσωμεν αὐτῇ ἐλευθερίας καὶ πρὸ πάντων νὰ κτίσωμεν οἰκίας. Τοῦτο παρατηροῦντες οὐδόλως προτιθέμεθα ν' ἀμφισβητήσωμεν τὴν ἀξίαν τῶν ῥητόρων καὶ τῶν κτιστῶν, ἀλλὰ μόνην τὴν χρησιμότητα αὐτῶν τῇ ποιήσει. Οὐδὲν τούλάχιστον γνωρίζομεν ἔπος ποιηθὲν εἰς ἀνάμνησιν κοινοβουλευτικῶν ἀγώνων ἢ τῆς τεκτονικῆς τῶν καστόρων βιομηχανίας· περὶ οἰουδήποτε δὲ ἄλλου πράγματος ἐκτὸς ψήφων καὶ λίθων οὔτε φροντίζει οὔτε θέλει ν' ἀκούσῃ ὁ σήμερον Ἑλληὴν. Ταῦτα παρεδέχετο καὶ ἐθρῆνει ἐν τοῖς προλόγοις του καὶ ταῖς ἰδιωτικαῖς ἐπιστολαῖς ὁ ψάλτης τῆς «Φροσύνης». Πολλάκις ὅμως καταλαμβάνετο ἐκ τοῦ θεάματος τούτου ὑπὸ τοιαύτης ἀθυμίας, ὥστε ἐπέμενε νὰ κλείῃ τοὺς ὀφθαλμούς. Ὡς ἐν τῇ τραγωδίᾳ τοῦ Ῥακίνα ἢ ἐρωμένη τοῦ Ἴπολύτου,

«Νεκρὸν τὸν βλέπει πρὸ ποδῶν καὶ ζῶντα τὸν ἐλπίζει», οὕτω κάκεινος ἰσχυρίζετο ὅτι τὸ κλέφτικον ἰδανικὸν του «εἰς μόνην τὴν πρωτεύουσαν καὶ τὰ κυρριώτερα κέντρα τῆς Ἑλλάδος ἀπέθανεν, ἀλλὰ »ζῆ ἔτι εἰς Βάλτον, Ξηρόμερον, Λοκρίδα, Ἡπειρον »καὶ Αἰτωλίαν». Ἀλλὰ δύναται ἄρα νὰ θεωρηθῇ ὡς ἰδανικὸν ἔθνος τινὸς τὸ μὴ ζῶν «οὔτε »ἐν τῇ πρωτεύουσῃ οὔτε εἰς τὰ κυριώτερα αὐ»τοῦ κέντρα;» Πῶς δὲ δυνάμεθα νὰ παραδεχθῶμεν ὡς ζῶντα, ἤθη, παραδόσεις, γλῶσσαν καὶ ἔθιμα, τὰ ὅποια ἀναγκάζεται ὁ ποιητῆς ἀνά πάντα στίχον νὰ σαφηνίσῃ διὰ σχολίων καὶ ἐνίοτε διὰ μεταφράσεως εἰς ἄλλην γλῶσσαν, ἀπαρραλλάκτως ὡς ὁ Σατωβριάνδος διὰ τῶν σημειώσεων τῶν «Μαρτύρων» τὰ ἤθη καὶ τὰς τελετὰς τῶν Δρυϊδῶν καὶ Εὐάγων τῆς παναρχαίας Ἀρμορικῆς; Μετ' ἀδιηγήτου δὲ ταπεινώσεως καὶ φλέγοντος ἐρωτήματος ἐπὶ τῆς παρειαῖς ἀναγκάζομεθα νὰ δηλολογήσωμεν ὅτι τὰ πλεῖστα τῶν σχολίων τούτων δὲν εἶναι περιττά εἰς τοὺς κατοίκους τῆς «πρωτευούσης καὶ τῶν σπουδαιότερων ἐλληνικῶν κέντρων». Τὰ κλέφτικα τραγούδια οὐδεὶς σήμερον ἀναγινώσκει πλὴν τῶν κουτοφράγκων, εἰδικοῦ τινος Σάθα ἢ ἰδιοτρόπου Ζαμπελίου. Ἄν δέ, κατὰ τὸ θεώρημα τοῦ Ἀγγίλου Βένθαμ, πρέπει πρὸς ἐκτί-

μησιν τῶν ἀνθρωπίνων αἰσθημάτων νὰ λαμβάνεται ἐξωτερικῆ τις αὐτῶν ἐκδήλωσις ἐπιδεικτικῆ μαθηματικῆς καταμετρήσεως, νομίζομεν ὅτι ὡς τοιοῦτον ἀκριβὲς μέτρον τοῦ ἐνδιαφέροντος τῆς παρούσης γενεᾶς πρὸς τὰ ἔργα τῆς προηγηθείσης δύναται νὰ χρησιμεύσῃ ἡ μηνιαία δωδεκάδραχμος ἀποζημίωσις, ἣν καταβάλλει τὸ ἔθνος εἰς τὴν μητέρα τοῦ Διάκου, διὰ τὴν ὀπτησιν τοῦ υἱοῦ τῆς. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ τῶν ἐκφραλισθέντων τούτων κέντρων ἂν μεταβῶμεν εἰς αὐτὴν τὴν κοιτίδα τοῦ ἀρματωλισμοῦ, πολὺ φοβούμεθα μὴ εὐρωμεν καὶ ἐν Ἡπείρῳ τὰ πράγματα καὶ τὰ αἰσθήματα ἰκανῶς μεταβληθέντα. Οἱ ἀρματωλοὶ καὶ κλέπται ἀπετέλουν ἐκεῖ εἶδος τι στρατιωτικῆς ἀριστοκρατίας καὶ ἐνόπλου φρουρᾶς τῆς κιβωτοῦ τῶν ἔθνικῶν ἐλπίδων. Ἄλλ' ὀλόκληρος ἡ τάξις αὕτη μετηνάστευσεν εἰς τὸ ἑλληνικὸν βασιλεῖον μετὰ τὸ πέρασ τοῦ ἀγῶνος* καὶ οὕτως ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπωφανίσθη ἡ Ἡπειρος τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἰδανικοῦ αὐτῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ οἱ λέοντες ἐκεῖνοι ἐξεφυλλίσθησαν παρ' ἡμῖν καὶ ἐγέννησαν συνταγματικούς σκύμνους, κατ' οὐδὲν διαφέροντας τῆς ἐπιλοίπου γενεᾶς τῶν ἄλλων τεττίγων καὶ οἰκοδομητικῶν καστόρων. Πληρέστατα συμμεριζόμεθα τὴν γνώμην τοῦ Βαλαωρίτου ὅτι μόνη παρ' ἡμῶν πηγὴ ἀληθοῦς ποιήσεως εἰσὶν αἱ ἀναμνήσεις τοῦ ἀγῶνος* τὴν πηγὴν ὅμως ταύτην οὔτε βρέουσιν βλέπομεν ἐν ὑπαίθρῳ οὔτε ἀκούμεν τὸ κελάρυσμά τῆς* καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ποιητὴς ὁμολογεῖ ἐν τοῖς προλόγοις του ὅτι πρὸς ἀνεύρεσιν ὕδατος ζῶντος ἠναγκάσθη «*ν'* ἀνασκάψῃ τὸ ἔδαφος τῆς Ἡπείρου». Παράδοξος καὶ ὄντως λυπηρὰ εἰς χεῖλη ποιητοῦ εἶναι ἡ λέξις ἀνασκαφή, ἡ κατατάσσουσα ἔργα θησινὰ μεταξὺ τῶν ἀρχαιοτήτων. Διὰ τῆς φοβεραῆς ταύτης λέξεως συνδέει μὲν ἀμέσως τοὺς ἀγωνισθέντας ἐν Πλαταιαῖς καὶ Μαραθῶνι πρὸς τοὺς ἤρωας τῆς Γραβιάς καὶ τοῦ Σουλίου, ἀλλὰ συγχρόνως καθιστᾷ καταφανῆς τὸ μέγεθος τοῦ χάσματος, ὅπερ χωρίζει ἡμᾶς ἀπὸ τούτων. Ὡς τῶν «Περσῶν» τοῦ Αἰσχύλου, οὕτω καὶ τῶν «Μνημοσύνων» ὁ ἀναγνώστης, συγκρίνων τὴν τότε πρὸς τὴν σήμερον Ἑλλάδα, ἀναγκάζεται νὰ θεωρήσῃ ἀμφοτέρω τὰ ποιήματα ὡς ἀρχαῖα καὶ ν' ἀνακράξῃ μετὰ τοῦ Βύρωνος,

**T is Greece, but living Greece no more!*

Ἦ πολίεπται ἦδη ^{*} νὰ ἐξετάσωμεν καὶ ὑπὸ καθαρῶς τεχνικῆν ἔποψιν τὸ ποιητικὸν κληροδότημα τοῦ ἀποθανόντος. Τὴν περὶ τούτου γνώμην ἡμῶν δὲν δυνάμεθα κάλλιον νὰ συνοψίσωμεν ἢ λέγοντες ὅτι τὸν ποιήσαντα τὰ «Μνημόσυνα», τὸν «Διάκον» καὶ τὴν «Φροσύνην» θεωροῦμεν ὡς τὸν ἀριστον μαθητὴν τοῦ Βίκτωρος Οὐγῶ, δυνάμενον καὶ πρὸς αὐτὸν τὸν διδάσκαλον νὰ συγκριθῇ κατὰ τὸν ἀμέτρητον πλου-

τον τῆς φαντασίας καὶ τὴν ἀφειδῆ τοῦ θησαυροῦ τούτου σπατάλην. Τὴν στενὴν ἄλλως ταύτην συγγένειαν καὶ ἐπιρροὴν τοῦ Γαλάτου ἐπὶ τῆς Μούσης αὐτοῦ ἔσπευδεν ὁ ἴδιος μετ' εὐλικρινοῦς προθυμίας νὰ ὁμολογήσῃ ἐν πάσῃ περιπτώσει: «Χωρὶς νὰ τὸ θέλω», ἔγραφεν ἡμῖν πέρυσιν, «ἔλαβα παρὰ τοῦ Οὐγῶ τὴν *manier*» τῶν ἀντιθέσεων καὶ τὴν ἐπιθυμίαν ν' ἀφίνω» τὴν φαντασίαν μου νὰ τρέχῃ ἀχαλίνωτος ἀπὸ «*ρυτῆρος* ὅπου θέλει.» Ἐκ μετριοφροσύνης βεβαίως παρωμοίασεν ὁ ποιητὴς τὴν φαντασίαν του πρὸς τρέχοντα μόνον ἵππον, λησμονήσας ὅτι ὁ Πήγασός του ἔχει καὶ πτερὰ. Ὁ μετ' αὐτοῦ ὅμως συνεπιβαίνων τοῦ φοβεροῦ ζώου ἀναγνώστης ἀδύνατον εἶναι νὰ λησμονήσῃ τοῦτο, ἀναγκάζομενος ἀνά πᾶσαν στιγμὴν νὰ ὑπερβαίνῃ χάσματα καὶ ἀβύσσους δι' ἀλμάτων, ἅτινα δὲν φαίνονται ἀνευ πτερῶν κατωρθωτά. Ὁ ἄτακτος οὗτος καὶ ὄντως ἀχαλίνωτος, ὅτε μὲν ἐπὶ γῆς ὅτε δ' ἐναέριος δρόμος, κουράζει μὲν καταθέλγει διὰ τῆς θαυμαστῆς ποικιλίας τῶν διαδεχομένων ἀλλήλας μετ' ἀστραπιαίας ταχύτητος ὀπτασιῶν. Τὸ κακὸν εἶναι ὅτι τὰ ὠραία ταῦτα πράγματα δὲν προφθάνει τις πάντοτε νὰ διακρίνῃ σαφῶς, καὶ τότε μόνον λυπεῖται διὰ τὴν ἑλλειψίν χαλινουῦ. Αἱ πλείσται τῶν περιγραφῶν τοῦ Βαλαωρίτου δὲν ὁμοιάζουσιν οὔτε ἀνάγλυφα, ὡς αἱ τῶν ἀρχαίων ποιητῶν, οὔτε γνωστόν τι εἶδος ζωγραφίας, πολὺ δὲ μᾶλλον ὠραίαν σκηνογραφίαν τρέμουσαν εἰς τὰ ὕδατα διαυγοῦς μὲν, ἀλλὰ σπανίως ἀκίνητουσιν λίμνης. Ὡς ἔτυχε καὶ ἄλλοτε νὰ εἴπωμεν, ἐκάστη τῶν μεταφορῶν αὐτοῦ εἶναι καθ' ἑαυτὴν ἐναργῆς καὶ ζωηροτάτη, τὸ πλῆθος τῶν ὅμως τοσοῦτον, ὥστε συμπλέκονται πρὸς ἀλλήλας ὡς κλάδοι παρθένου δάσους καὶ ἐπέρχεται τότε ῥωμαντικὸν τι σκιάφως, ἐν ᾧ βλέπομεν κινούμενα παντοῖα ἔτι ῥωμαντικώτερα πλάσματα: βουρὰ ἀνταλλάσσοντα φιλήματα καὶ γεννῶντα ἤρωας συλλαφθέντας ἐκ τοῦ ἀσπασμοῦ τούτου* πτερωτὰ δακτύλια ἀναβαίνοντα εἰς οὐρανόν, βᾶσα καλογήρην ἀρμενίζοντα εἰς τὸν αἰθέρα, ἀγορεύοντας βράχους, ἀνθρωπόμορφα δένδρα, κύματα σκορπιζόντα μαῦρον ἀφρόν, βρυκόλακας, δράκοντας, κατακλειδία, ἀνεραΐδας καὶ παντοῖα ἄλλα φαντάσματα. Οὐδένα ἐγνωρίσαμεν ποιητὴν οὔτε πλείονα γράψαντα ἐν τοῖς προλόγοις του κατὰ τοῦ ῥωμαντισμοῦ οὔτε ῥωμαντικώτερον τοῦ Βαλαωρίτου. Οὐδ' αὐτὴ τῶν Γερμανῶν ἡ «*mondbeglaenzte zaubernacht*» περιέχει πλείονας ἢ φοβερωτέρους τῶν ἰδικῶν του δραπέτας τοῦ ἄλλου κόσμου. Παρὰ συνήθει στιχοπλόκῳ ταῦτα ἤθελον φανῆ ἀπλῶς τερατώδη καὶ ἐνίοτε ψυχρά. Ἄλλ' ὡς ὁ Ὀρμαν, ὁ Ἀρνίμ, ὁ Ἐδγάρδος Πόου καὶ οἱ ἄλλοι ἔξοχοι μαγγανευταί, οὕτω καὶ ὁ Λευκάδιος ποιητὴς κατορθώνει

νά προδιαθέσει ἡμᾶς οὕτως, ὥστε τὰ ἰνδάλματα ταῦτα δὲν κρίνομεν δι' ὀφθαλμοῦ ἐρηγορότος, ἀλλὰ βλέπομεν αὐτὰ ὡς ἐν ὄνειρῳ. Ἐπίθανα δὲ ὄνειρα δὲν ὑπάρχουσιν, ἐν ὅσῳ εὐρίσκεται τις ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῶν, ἀλλὰ μόνον ἀφοῦ ἐξυπνήσῃ. Καὶ τότε ὅμως δὲν πρέπει νὰ κρίνῃ τὸ ποιητικὸν ὄνειρον ἐκ τῶν συστατικῶν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐκ τῆς αἰσθήσεως ἣν ἐπροξένει αὐτῷ, ἐνῶ τὸ ἔβλεπε. Τὸ καθ' ἡμᾶς ὁμολογοῦμεν ἀνευθεοῦτως ὅτι, ἐνῶ οἱ «σεληνογράφιστοι ἀστέρες» αἱ «συνιστῶσαι σάρκα ψυχὰν», οἱ «βοῶντες νεκροὶ» καὶ τὰ ἄλλα τοιαῦτα ἐφόδια καθαρῶν τινῶν μουσικῶν ἐπροξένησαν ἀειποτε γέλωτα, ὁ *Θανάσιος Βάγιας* τοῦ Βαλαωρίτου, ὁ *Λάμπρος* τοῦ Σολωμοῦ καὶ ὁ *Βρυκόλαξ* τοῦ χιακοῦ ἄσματος προξενούσιν ἀπ' ἐναντίας νευρικόν τι ῥίγος, οἷον ἠσθάνομεθα παῖδες ὄντες, ἂν τυχὸν ἐσβύνητο ἡ λυχνία πρὶν κοιμηθῶμεν. Ὅπως δὲ μὴ ὑποθέσῃ τις ἡμᾶς φιλοπροσωποῦντας, σπεύδομεν εὐθὺς νὰ προσθέσωμεν ὅτι τοῦτο ἀποδίδομεν οὐ μόνον εἰς τῆς ποιήσεως τὴν ὑπεροχὴν, ἀλλὰ κατὰ μέγα μέρος εἰς τὴν ὑπεροχὴν τῆς δημῶδους γλώσσης, ἀποτεινομένης ἀπ' εὐθείας εἰς τὴν καρδίαν δι' ἤχων, τοὺς ὁποίους συνειθίσταμεν παιδιόθεν νὰ συνδέωμεν μετὰ συγκινήσεων καὶ αἰσθημάτων, ἐνῶ τὸ ποικίλον κράμα σολοικισμῶν καὶ ξενισμοῦ, ὅπερ καλεῖται καθαρῶς, ἀποτείνεται ἐπὶ τοῦ παρόντος εἰς μόνην τὴν διάνοιαν, ἣτις τέρατα δὲν χωνεύει. Ἄλλ' οὐδὲ παρ' αὐτῷ τῷ Βαλαωρίτῃ θαυμάζομεν ὡς ἀρετὴν τὴν τερατολογίαν, θεωροῦντες ἀπ' ἐναντίας τὴν πιθανότητα καὶ συμμετρίαν ὡς ἀπαραίτητα συστατικὰ παντὸς τελείου καλλιτεχνήματος· ἐκ τούτου ὅμως ἄδικον ἤθελεν εἶναι νὰ συμπεράνῃ τις ὅτι, καὶ ἐν ἑλλείψει τῆς τοιαύτης τελειότητος, δὲν δύναται νὰ ἔχῃ ἔργον ἀξίαν, καὶ μάλιστα μεγάλην. Οἱ κάλλιστοι πίνακες τοῦ πρώτου ἴσως τοῦ αἰῶνος ζωγράφου Εὐγενίου Delacroix καὶ πάντα ἀνεξαίρετως τὰ ἔργα τοῦ ἴσπανοῦ Γόια παριστῶσι συμπλέγματα ἀνθρώπων οἴτινες, ἂν ἐλάβανον ἐκ θαύματος ζωὴν, οὔτε ἐπὶ ἴσων σκελῶν ἤθελον δυνηθῆ νὰ στηριχθῶσιν οὔτε εἰς τὸ αὐτὸ σημεῖον νὰ συγκύψωσι τοὺς δύο συγκρόνως ὀφθαλμούς. Ἄλλὰ καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ Ρουβένς εἶναι κολοσσοὶ σαρκός, καὶ αἱ Παναγαῖαι τοῦ Κιμαβούη πυραυίδες ὀστέων καὶ πλείστων ἄλλων πάσης ἐποχῆς καλλιτεχνῶν τὰ ἔργα, κρίνομενα κατὰ τοὺς στοιχειώδεις κανόνας τῆς πλαστικῆς καὶ τῆς ἀνατομίας τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος πρέπει ἐξ ἅπαντος νὰ παραδοθῶσιν εἰς τὸ πῦρ. Εἰς τοιαύτην μόνον πυρᾶν, ἂν εὐρεθῇ ποτε Ἡρόστρατος στέργων νὰ τὴν ἀνάψῃ, δυνάμεθα νὰ ῥίψωμεν μετὰ τῶν ποιημάτων τοῦ Βικτωρος Οὐγῶ, τοῦ Ἰμμερμαν, καὶ τοῦ Θεοφίλου Γωτιέ καὶ τοὺς στίχους τοῦ Βαλαωρίτου. Καὶ τότε ὅμως οὐχὶ ἅπαντας, διότι πολλαχοῦ ἢ

ἔμφυτος τῷ Ἑλληνι πλαστικότης ὑπερισχύει τῆς ἐπιρροῆς τοῦ Οὐγῶ, καὶ ἀντὶ ὀρθοῦ μεταφορῶν μεταχειρίζεται ὡς ὁ Ὅμηρος καὶ ὁ Δάντης μίαν μόνην. Τότε δὲ πρὸ πάντων ἀρέσκει ἡμῖν τὸ ἄσμα τοῦ Λευκαδίου. Τοιαύτη εἶναι ἡ πρώτη στροφή τοῦ *Μνημοσύνου* τοῦ Στεφάνου Μεσσαλά :

Ἔργονε ὁ Χάρος, ὄργονε τῆ γῆ ποῦ τότε τρέμει.
Τ' αὐλάκιά του εἶναι μνήματα, τὰ μαυρὰ του τὰ βόδια
Φυσομανοῦν στὸ κέντημα τῆς ἄσπλαγχνης βουκέντρας.

Τοιοῦτοι καὶ οἱ ἔναυλοι ἐν πάσῃ μνήμῃ τέσσαρες πρῶτοι στίχοι τῆς «Φροσύνης» :

Ἐπέσανε τὰ Γιάννινα σιγὰ νὰ κοιμηθῶνε,
Ἐσβύσανε τὰ φῶτά τους, ἐκλείσανε τὰ μάτια
Ἐ μᾶνα σφίγγει τὸ παιδί βαθεῖα στὴν ἀγκαλιά τῆς
Γιατ' εἶναι χρόνοι δύστυχοι καὶ τρέμει μὴ τὸ χάσῃ.

Τοιαύτη καὶ ὀλόκληρος ἡ προτελευταία τοῦ ποιήματος στροφή, ἣτις ἔπρεπεν ἴσως νὰ ἦναι τελευταία :

Κάμενε στεφάνια τὸ νερὸ ποῦ ἐκτείνονται πλαταίνου
Καὶ στὰ ποδάρια τοῦ Ἄλῃ νὰ ξεψυχήσουν πγαίνου.
Λὲς καὶ τὸ κύμα τῆ νεκρῆ σὰ νύφη του ἀγκαλιάζει
Καὶ μὲ στεφάνια ἀπὸ νερὸ τὸ γάμο του γιορτάζει κτλ.

Οὐχὶ βεβαίως ἄσφογον κατὰ τὴν γλῶσσαν καὶ τὴν στιχοιργίαν, ἀλλ' ἀπαράμιλλον κατὰ πατριωτικὸν αἰσθημα, φαίνεται ἡμῖν καὶ τὸ κατωτέρω ἀπόσπασμα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποιήματος :

Πόσαι φοραὶς ἀπὸ μακρὰν ἀνήλικο παιδάκι,
Μὲ θαρσυσμένο βλέφαρο, μ' ἀπόκρυφην ἐλπίδα,
Ὅ δύστυχος ἐκύτταξε τὴν καταχνιά τοῦ Πίνδου
Μοῦ ἐφαίνετο πὼς ἦεν καπνὸς ἀπὸ τουφεκί
Κ' ἐπρόσμενα, κ' ἐπρόσμενα ν' ἀκούσω τὴ βοή του !

Ἄλλ' ἀφοῦ τοσαῦτα εἶπομεν περὶ τοῦ ἀκράτου ῥωμαντισμοῦ τοῦ ποιητοῦ, μὴ στέργοντος νὰ ψαλλιδίση τῆς φαντασίας του τὰ πτερά, ἀδύνατον εἶναι νὰ μὴ παραθέσωμεν ἀπόγευμα καὶ τῆς τοιαύτης ἐμπνεύσεως, πρὸς τοῦτο δὲ ἐκλέγομεν τοὺς στίχους, τῶν ὁποίων αὐτὸς ὁ ποιητὴς συνίστα ἡμῖν ἐπιμόνως διὰ τῆς τελευταίας ἐπιστολῆς του τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν παραβολὴν πρὸς ὁμοίαν εἰκόνα ἐν τῷ «Κανάρη» τοῦ ἀπομονωθέντος σήμερον Παράσχου :

Βλαχάβα ποῖς σ' ἐγέννησε, ποῖα μᾶνα, ποῖος πατέρας ;
Ὅ Ὀλυμπος ἀγάπησε τὴν ὄμορφη τὴν Ὅσσα
Μὴ νύχτα ἦταν ἄνοιξη, χαρὰ Θεοῦ γαλήνη
Κρυφομύλωνε τὰ βουνὰ, ὄλονυχτῆς ῥωτιώνται.
Καὶ σὰν ἐβγήκε ὁ Αὐγερινὸς κ' ἀρχίσανε τὰ ῥόδα
Νὰ ξεφουτρῶνουν τῆς αὐγῆς ψιλὰ στὰ κορφοβούνια,
Ὅ Ὀλυμπος ἐκύτταξε τὴν ὄμορφη τὴν Ὅσσα,
Τὴν εἶδε ποῦ κοκκίνιζε σὰν ντροπαλὴ παρθένο,
Καὶ γέρνει, γέρνει τὴν κορφή καὶ τὴ φιλεῖ 'ς τὸ στόμα,
Κι' εὐθὺς μ' ἐκεῖνο τὸ φιλὶ ποῦνα: ζωὴ καὶ φλόγα
Ἄναφτουν, ζωντανεῦσιν τῆς νεύουσης τὰ σπλάγγνα,
Καὶ δὲν ἐπέρασε καιρὸς, χρόνοι πολλοὶ καὶ μῆνες
Π' ἀκούστηκε σὰ μὴ βῆ μετ' ἑ τ' Ἄγραφα τὸν Πίνδο
Τ' ἀρματωλοῦ τὸ πάτημα τοῦ φοβεροῦ Βλαχάβα.

Οὐδόλως ἀρνούμενοι τὸν ἰδιόρρυθμον ῥωμαντισμὸν τῆς ἀνωτέρω ὀπτασίας, ὁμολογοῦμεν ἐν τούτοις ὅτι πολὺ μᾶλλον τῶν τοιούτων ἀχαλι-

νώτων περυγισμάτων ἀρέσκουσιν ἡμῖν παρὰ Βαλαωρίτη οἱ εὐάριθμοι ἐκεῖνοι στίχοι, περὶ ὧν ἐπιτρέπεται τῷ τεχνοκρίτῃ νὰ διαστάξῃ, ἂν εἰς τὴν ῥωμαντικὴν πρέπει ἢ τὴν κλασικὴν κειμηλιοθήκην νὰ τοὺς ἀποθέσῃ. Προκειμένου δὲ καὶ μεταξύ τούτων νὰ ἐκλέξωμεν, ἠθέλωμεν προτιμῆσαι ἀδιστακτικῶς τὰς στροφάς, δι' ὧν περιγράφεται ὁ ἵππος τοῦ Ἀλῆ, ἀποτελούσας τὸ στιλπνότερον ἴσως τῆς βαλαωριτείου ποιήσεως κομβολόγιον μαργαριτῶν :

Ἄκουε τὸν πόλεμον καὶ χλημηταίε,
Τ' αὐτιά του τέντωσε, ἄγρια τηραίε.
Ὀλόρθ' ἢ χήτη του, ὀλόρθ' ἢ ὄρα,
Λιγίε τὸ σῶμά του σὰν τὴν ὀχειά κτλ.

Πάντες οἱ κριτικοὶ ἐθαύμασαν τὴν ἐπινοήσιν τοῦ Ὀμήρου, ὅστις ἀντὶ νὰ περιγράψῃ ὁ ἕδιος τὸ κάλλος τῆς Ἐλένης, ἐξεκόνισεν αὐτὸ ἐμμέσως διὰ τοῦ νεανικοῦ πόθου, ἂν ἢ θεά τῆς γυναικὸς ἀνῆψεν εἰς τὰ στήθη τῶν γερόντων τῆς Τρωάδος. Ἄλλ' οὐδ' ἢ ὀμηρικὴ αὕτη καλλονὴ ἔλλειπει ἀπὸ τῶν θαυμασίων τούτων στροφῶν. Ὡς οἱ Τρωαδίται τὴν Ἐλένην, οὕτω καὶ οἱ Σουλιῶται ἔτρωγον διὰ τῶν ὀφθαλμῶν τὸ ἄλογον τοῦ Ἀλῆ :

Ὁ Λάμπρος τ' ὄβλεπε κι' ἀπὸ τῆς ζήλειαι
Κρυφὰ ἀναστέναζε, σαγκάει τὰ χεῖλια.
« Ἄτι περήφανα νὰ σ' εἶχα γῶ
Μέσα ἔς τὰ Γιάννινα ἤθελα μῶ!»

Πρὸς τὸ ὑπερήφανον τοῦτο ἄτι ἓνα μόνον ἵππον γνωρίζομεν δυνάμενον νὰ συγκριθῇ, τὸν τῆς Γραφῆς, ὅστις ἀκούων κάκεινος τὸν πόλεμον, « γαυριᾶ, ἐκπορεύεται εἰς πεδίον καὶ σάλπιγγος ἠχούσης ἐρεῖ· *Εὐγε!* »

Ἐν ἀρχῇ τοῦ « Ἀστραπόγιαννου » εὐρίσκομεν ἑτέραν οὐχ ἥττον ἐναργῆ ὁμοιότητα πρὸς τὴν θαυμασθεῖσαν εἰκόνα τῶν *Ψαλμῶν* « ἢ ὁδὸς αὐτοῦ σκοτός καὶ ὀλισθημα καὶ ἄγγελος διώκων αὐτόν. » Οὕτως ἐδιώκετο ἐν Ζοφερᾷ νυκτὶ ἐπὶ ἀτραποῦ ἐκ τοῦ αἵματος ὀλισθηρᾶς καὶ ὁ δυστυχῆς Λαμπέτης ὑπὸ σπειράς Ἀλθανῶν :

Τὸ αἷμά του ἔθαψε τὸ μονοπάτι.
Ἐμπρὸς τρισκότειθο καὶ πίσω ἐχθροί.

Ὡς τοῦ Σολωμοῦ καὶ ἐν γένει τῶν ἑπτανησιῶν ἔχει ἐνίστε καὶ τοῦ Λευκαδίου ἢ ποιήσις συγγενεῖάν τινα πρὸς τὸν Δάντην. Ἐν τῷ τρίτῳ ἄσματι τῆς « Φροσύνης » παριστάμεθα εἰς βδελυρῶν σιγῆν εὐθύμων Λιάπηδων, διασκεδαζόντων δι' ἀνθρωπίνων λειψάνων καὶ ποδοκοιλούντων νεοκόπους κεφαλάς. Ἐνῶ οὕτω παίζουσιν οἱ πατέρες, τ' ἄξια τούτων τεκνία ἀμιλλῶνται,

Ποῦ κεφαλὰς περσύτεραις σκληρὰ νὰ πρωταρπάξῃ,
Γιὰ νὰ ταῖς βάλῃ ἐπανωταῖς νὰ κτίσῃ πυραμίδα
Ποῦ δέρνει τοὺς συντρόφους του μὲ σκοτωμένου χέρι.

Εἰσελθόντος δὲ εἰς τὴν αὐλὴν τυφλοῦ γέροντος νὰ ζητήσῃ ἐλεημοσύνην, ῥίπτουσι τὰ λυκόπουλα ταῦτα εἰς τὴν τρέμουσαν ἐκ τοῦ ψύχους

παλάμην του ἀναμμένον ἄνθρακα καὶ τεμάχιον πτώματος,

Καὶ τότε διώκουν σκούζοντας: « Ψῆσέ το νὰ χορτάσῃς!

Διὰ τοιαύτης σειρᾶς εἰκόνων ἐφρόντισε καὶ ὁ Δάντης νὰ προδιαθέσῃ τὸν ἀναγνώστην πρὶν ἢ ἐπιφωνήσῃ τὸ πολὺκροτον ἐκεῖνο,

O Pisa vituperio delle genti!

Ὁ δὲ ἀναγνώστης τῆς « Φροσύνης » καὶ μόνος ἐν ἔλλειψει τοῦ ποιητοῦ ἤθελεν ἀνακράξῃ, Γιάννινα, μαῦρα Γιάννινα, πῶς σὰς βαστάει ὁ κόσμος!

Τοιαύτη εἶναι ἡ βαλαωριτεῖος ποιήσις, σπανίως μὲν ἴσως ἐκτυλισσοῦσα μακρὰς σειρὰς τελείων στίχων, ἀλλ' ἔτι σπανιώτερον ἐμπνεύσεως καὶ δυνάμεως ἐνδεής. Ἡ δύναμις μάλιστα ἀποτελεῖ τὸ ἐναργέστερον αὐτῆς χαρακτηριστικόν. Πάσης ἀρετῆς ὑπάρχουσι βεβαίως διάφοροι βαθμοί, ὡς καὶ ἀνισα τὸ ὕψος ὁμοιογενῆ δένδρα· οἰαδῆποτε ὅμως καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοῦ ποιητικοῦ ἀναστήματος ἢ διαφορὰ, νομίζομεν ὅτι ὁ ψάλτης τῆς *Φροσύνης* δικαιούται νὰ συγκαταταχθῇ μετὰ τοῦ διδασκάλου του Βίκτωρος Οὐγὼ εἰς τὴν γενεάν τῶν μεγαλοστόμων αἰοιδῶν. Ἄν ζήσας ἐν ἀτυχεσάτῃ μεταβατικῇ ἐποχῇ, ἥτις οὕτε ἰδανικὸν οὕτε κἂν γλώσσαν ἔχει, δὲν ἠδυνήθη νὰ κληροδοτήσῃ ἡμῖν ἐφάμιλλόν τι τῶν *Φθιροπωρινῶν φύλλων* καὶ τῶν *Ἀνατολικῶν ἄσμάτων*, ἀφ' ἑτέρου ἀναδεικνύεται πολλακίς ἐν ἀτελεστέροις ἔργοις ἀνώτερος κατὰ τὸ αἶσθημα τοῦ μεγαλορόημονος Γαλάτου. Οἱ τοσαύτας ὁμοιότητας ἔχοντες πρὸς ἀλλήλους δύο οὗτοι ποιηταὶ διαφέρουσι κατὰ τοῦτο, ὅτι ὁ μὲν Οὐγὼ εἶναι ἐξ ὄλων τῶν ποιητῶν τῆς ἐσπερίας ὁ ἐλάχιστα παθὼν ἐκ τῆς ἀπελπιστικῆς νόσου, ἥτις νέμεται σήμερον πᾶσαν ὄντως ποιητικὴν καρδίαν, ὁ δὲ Βαλαωρίτης ὁ μόνος ἴσως βασανισθεὶς ὑπ' αὐτῆς μεταξύ τῶν Ἑλλήνων. Ἐνώπιον ἡμῶν ἔχομεν τριακοντασέλιδον ἐπιστολὴν του, τὴν ποιητικὴν ἴσως αὐτοῦ διαθήκην, ἣν περαίνει ὡς ἀκολούθως: « *O Bouchut* περιέγραψε μετὰ θαυμαστῆς ἀκριβείας τὸ νέον νόσημα τοῦ αἰῶνος *νευροσισμῶν* (nevrosimme) τοῦ ὁποῦ πρῶτα θύματα εἶναι οἱ ποιηταί. . . . Αἰσθάνομαι ὅτι νόσος βαρυστάτη, ἀλλόκοτος, ἀθεράπευτος, εἶναι αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἢ ποιητικὴ διάθεσις. Πᾶσα στιγμή ἐμπνεύσεως εἶναι δι' ἐμὲ στιγμή παραφροσύνης καὶ ὅλος ὁ ὀργανισμὸς μου πάσχει δεινῶς ἐκ τῆς πυρακτώσεως τῆς φαντασίας. Οἱ καρδιακοὶ παλμοί, αἵτινες θὰ μὲ φέρουν ὀγλήγωρα εἰς τὸν τάφον, εἶναι τὸ μόνον μου κέρδος ἐκ τῆς ποιητικῆς διαθέσεως». Καὶ πρὸ τῆς ἐξομολογήσεως ὅμως ταύτης, πολλακίς ἠσθάνομεν ἀναγινώσκοντες τοὺς στίχους του, ὅτι ἦσαν ἐκ τῶν πληρονομένων ἀκριβᾶ κατὰ τὸν πε-

1. Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην δὲν κρίνομεν εὐλογον νὰ δημοσιεύσωμεν, μὴ προφθάναντες νὰ ζητήσωμεν πῆν πρὸς τοῦτο ἄδειαν, καὶ ὡς περιέχουσαν πλὴν τῶν γενικῶν καὶ πλείστας περὶ ζώντων προσώπων κρίσεις.

ζόν τουτον αἰῶνα, ὅτε ὁ ποιητής δὲν εἶναι ὡς πρὶν αἰόλειος λύρα ἠχοῦσα ἐκ τῆς περιπνεούτης αὔρας, ἀλλ' ἀναγκάζεται ν' ἀνασπάσῃ τὰ σπλάγγνα του πρὸς ἀνεύρεσιν ποιητικῆς ἰκμάδος. Τοῦτο δὲ δύναται νὰ ῥηθῆ ἢ πρὸ πάντων περὶ τοῦ ψάλτου τῆς Φροσύνης, ὅστις πλὴν τῆς ἡλικίας οὐδὲν εἶχε κοινόν οὔτε ὡς ἄνθρωπος οὔτε ὡς ποιητής πρὸς τὴν παροῦσαν γενεάν. Ὅπως ἐν τῷ ποιήματί του ἐκυοφόρησεν ἡ Ὅσσα εἰς τὰ σπλάγγνα τῆς τὸν Βλαχάβαν χρόνους πολλοὺς καὶ μήνες, οὕτως ἤθελέ τις εἰπεῖ ὅτι ἀνέβαλλε καὶ ἡ μήτηρ του νὰ γεννήσῃ αὐτὸν ἐπὶ ἡμῖσιν τοῦλάχιστον αἰῶνα, ὅτε ἦτο πλέον ἀναχρονισμός. Ἀληθεῖς σύγχρονοι τοῦ ἐρημίτου τῆς Μαδουρῆς ἦσαν οἱ ὑπ' αὐτοῦ ἀνασκαφέντες ἀρματωλοὶ καὶ κλέφται μεθ' ὧν συνέζη ἐν διπνεκεῖ ὄνειρω. Πρὸς δὲ τοὺς σήμερον ἀνθρώπους οὐδέποτε ἦλθεν ἡ Μοῦσα του εἰς ἐπαφὴν, ἀλλ' ἄπαξ μόνον ἡ πυγμὴ του. Πολὺ ἐν τούτοις φοβούμεθα ὅτι ὁ ποιητικὸς ἀντιπρόσωπος γενεᾶς τινος δὲν ἔχει ἀνάγκη νὰ ἐμφορῆται αἰσθημάτων εὐγενεστέρων τῶν ἐπικρατούντων περὶ αὐτόν, ἀλλὰ μάλλον νὰ αἰσθάνεται ζωηρότερον τῶν ἄλλων ὅσα αἰσθάνονται ὅλοι. Ἄν ἀκμαία ἐμπνευσις καὶ πλοῦτος φαντασίας θεωρηθῶσιν ἀρκούντα ὅπως ὀνομασθῆ τις ἔθνικὸς ποιητής, τοιοῦτον βεβαίως πρέπει ν' ἀναγορεύσωμεν τὸν Βαλαωρίτην· ἂν ὅμως ἀπαιτεῖται πλὴν τούτου καὶ νὰ ὑμνήσῃ αἰσθημάτων ζῶντα ἐν πάσῃ καρδίᾳ, ἡμεῖς τότε πταίομεν καὶ οὐχὶ ἐκεῖνος, ἂν ἐλλείπει ἀπὸ τῶν ποιημάτων του τὸ τελευταῖον τοῦτο, καὶ μόνον τοῦτο τὸ προσόν.

E. Δ. Ροῖανη.

Ο ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΒΑΛΑΩΡΙΤΗΣ

ὡς ἱστορικός.

Ἄν τὸ εὐαγγελικὸν ῥητὸν οὐκ ἐπ' ἄρτω μόνῳ ζήσεται ἄνθρωπος ἐφαρμοσθῆ εἰς τὰ ἔθνη, θὰ εὐρωμεν περὶ τοῦτο μάλιστα διαφέροντας τοὺς κατὰ φύσιν ζῶντας ἀγρίους τῶν πεπολιτισμένων λαῶν, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἄνευ ἀναμνήσεων καὶ ἐλπίδων μέλλοντος βιοῦσιν ἐφ' ἡμέραν, ἀμνημονοῦντες τῆς χθὲς καὶ ἀφροντιστοῦντες περὶ τῆς αὔριον, μόλις που δὲ περὶ παρόντος τινὸς ἐφ' ἡμέρου ἐπισεικῶς μεριμνῶντες, οἱ δ' ἐξηυγενισμένοι λαοὶ καλλύνουσι μὲν ὡς εὐσχημότατα τὸ παρὸν, διὰ δὲ τῆς ζωηρᾶς ἀναπαραστάσεως τῶν ἐν τῷ παρελθόντι τυχῶν διδάσκονται καὶ ποδηγετοῦνται πρὸς μέλλον, ὅπερ προσπαθοῦσιν ὡς εὐκρινέστατα νὰ προδιαγράψωσι. Μνήμη καὶ ἐλπίς εἶνε ἡ συνωρίς ἢ σύρουσα τὸ ἄρμα τοῦ πολιτισμοῦ. Ἐντεῦθεν πηγάζουσι τάληθ' ἄλλα τῆς ζωῆς, τὰ κάλλη τοῦ λόγου καὶ τῆς τέχνης, ἢ ἀγάπη τῆς δόξης καὶ ὁ στέφανος τῆς νίκης. Δὲν εἶχον ἄρα ἄδικον οἱ ἀρχαῖοι πλάσσοντες τὰς Μούσας θυγατέρας τῆς Μνημοσύνης. Εἶνε λοιπὸν ἀδελφαὶ ἡ Κλειώ καὶ ἡ Πολυούμνια, ἢ ποιήσις καὶ ἡ ἱστορία. Ἀντιμάχονται μὲν ποτε καὶ ἔχουσιν

οὐ σπανίως αὐτόχρομα ἀντίθετον τὸν δρόμον, ἀλλὰ πολλάκις ἔχουσι τὸν αὐτὸν σκοπὸν καὶ τὸ αὐτὸ τέλος, διαφυλάττουσαι εἰς τοὺς μεταγενεστερούς τὸ παρελθὸν ὡς γνήσιαί τῆς Μνημοσύνης θυγατέρες. Καὶ ἡ μὲν ἐπιβολὴ εἶνε ἐν τούτῳ ἢ αὐτῇ, διάφορος δὲ παρ' ἑκατέρας τῆς ἐκτελέσεως ὁ τρόπος. Ἡ μὲν ἱστορία ἐπιτελεῖ τὸ ἔργον σοβαρευομένη καὶ ἀδέκαστος, οὐδὲ παρεκκλίνουσα τῆς εὐθείας. Εἶνε ἀμειδῆς Νέμεσις μάλλον ἢ συμπαθὴς Ἀθηνᾶ, διὰ τοῦ λευκοῦ κυάμου ἀθωόνουσα τὸν Ὀρέστην. Ἀλλοία ἢ ποιήσις· βαίνει χαρίεσσα, ἀνθοστεφῆς, παρατρεπομένη ἐνίοτε τῆς ὁδοῦ τοῦ ἀληθοῦς χάριν τοῦ ὠραίου. Πειράται πάντοτε νὰ μειδιᾷ, ὅταν δὲ ποτε ἀναγκασθῆ νὰ δακρύσῃ, ὁμοιάζει τὴν κόρην ἐκείνην τοῦ μύθου, ἣτις ἐδάκρυε μαργαρίτας.

Ἡ δὲ συνένωσις τῆς ποιήσεως καὶ τῆς ἱστορίας ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἀνδρὶ, ἐν ἐνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἔργῳ, ὅσον εἶνε εὐχάριστος διότι ὑπογλυκαίνει μὲν τὴν αὐστηρότητα τῆς ἱστορίας, καθιστᾷ δὲ σπουδαίαν τὴν ποίησιν, ἄλλο τόσον εἶνε καὶ ἐπισφαλῆς, διότι κινδυνεύει ἢ μὲν ἱστορία, ὑπερκοσμηθεῖσα ὑπὸ τῶν ποιητικῶν ἀνθέων, νὰ καταστῆ ἀπαραγνώριστος, ἢ δὲ ποιήσις, καταθέσασα τὸν ἐλαφρὸν αὐτῆς πέπλον, νὰ ὑποδυθῆ τὸν βαρὺν μανδύαν τῆς Κλειοῦς. Δυνατὸν νὰ συμβῆ ὥστε ποιητῆς ἱστορῶν ἢ ἱστορικὸς ποιῶν νὰ μὴ εἶνε οὔτε ἱστοριογράφος ἀξιοπίστος οὔτε ποιητῆς θυροσφόρος. Διὰ ταῦτα πρέπει νὰ ἐξετασθῆ τῶν συνενούντων τὰς δύο μούσας ἢ ἱστορικὴ καὶ ἡ ποιητικὴ δύναμις χωριστά. Δὲν εἶνε δὲ σπάνιοι ἄνδρες ποιηταὶ ἀντλήσαντες τὴν ποιητικὴν αὐτῶν ὕλην ἐκ τῆς ἱστορίας ἢ ἱστορικὸι ποιητικῶς πραγματευθέντες τὸ ὑποκείμενον αὐτῶν.

Τῶν δὲ παρ' ἡμῖν ποιητῶν ἐκεῖνος ὅστις σχεδὸν μόνος ἠσχολήθη περὶ τὴν ἱστορικὴν ἔρυσαν εἶνε ὁ Βαλαωρίτης. Συνέχεται δὲ τοῦτο μετ' αὐτῆς τῆς ὑποθέσεως τῶν ποιήσεων αὐτοῦ καὶ μετὰ τῆς ἐποχῆς, ἧς τὴν ἐξύμνησιν ἀνέλαβε μετ' ἀγάπης, λέγομεν δὲ τοὺς χρόνους τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος καὶ τὴν ἀμέσως αὐτῶν προηγηθεῖσαν περίοδον τῶν μαρτυριῶν.

Ἡ περὶ τὴν ἱστορίαν τῶν χρόνων τούτων ἐνδιατριβὴ τοῦ Βαλαωρίτου ἐξηγεῖται ἐκ τῆς ιδέας ἣν εἶχε σχηματίσει περὶ τοῦ προορισμοῦ τῆς ποιήσεως παρ' ἡμῖν. «Θεμέλιον τῆς νέας ἑλληνικῆς ποιήσεως, ἔγραφεν ἐν τῷ προλόγῳ τῆς «Κυρᾶς Φροσύνης, πρέπει νὰ ἦναι ἢ πιστὴ ἐξιστόρησις τῶν παθημάτων καὶ τῶν μαρτυριῶν » τὸν ἔθνους, ἢ διηγητικὸς τοῦ Ἑλληνισμοῦ πρὸς » τὸν ζενισμὸν πάλη Ἐντὸς τῶν ὁρίων » τούτων πρέπει νὰνιχνεύσωμεν καὶ τὴν ἀληθῆ » πηγὴν τῆς ἡμετέρας ποιήσεως, ἣτις πρὶν ἢ με » ταβληθῆ εἰς λυρικὴν ἢ δραματικὴν, ὀφείλει » νὰ λάβῃ ἡρωϊκὴν, τουτέστιν ἐπικὴν μορφήν » ἀλέγων δὲ ἐπικὴν, ἐννοῶ τὴν ποίησιν, ἣτις ἀνε-